

Horyzonty Polityki
2017, Vol. 8, N° 24

MARCIN GRYZKA

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Instytut Ekonomii
Katedra Handlu Zagranicznego i MSE
gryczka@wneiz.pl

DOI: 10.17399/HP.2017.082407

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na zmiany konkurencyjności międzynarodowej wybranych krajów rozwijających się

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest ukazanie związku między napływem zagranicznych inwestycji bezpośrednich a poziomem konkurencyjności międzynarodowej wybranych krajów rozwijających się.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Podstawowym problemem badawczym jest wykazanie, że w wyniku napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich do wybranej grupy krajów rozwijających się poprawiła się ich konkurencyjność międzynarodowa mierzona wybranymi wskaźnikami. Analizą objęto lata 1995-2015, a wyboru krajów dokonano na podstawie najnowszego rankingu Human Development Index 2014. W pracy wykorzystano metody analizy opisowej, w szczególności dynamiki i struktury, jak również metodę normalizacji danych w celu opracowania syntetycznego wskaźnika rozwoju technologii teleinformatycznych (ICT).

PROCES WYWODU: Wywód składa się z trzech podstawowych części. W pierwszej przedstawiono udział wybranych krajów rozwijających się w globalnych przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Część drugą poświęcono analizie wybranych wskaźników konkurencyjności międzynarodowej. Z kolei w części trzeciej przedstawiono porównanie uzyskanych wyników oraz przeanalizowano związek między napływem ZIB a zmianami konkurencyjności wybranych krajów. Wykorzystane dane statystyczne pochodzą z baz publikowanych przez międzynarodowe organizacje (Bank Światowy, WIPO, UNCTAD, UNESCO ITU).

Sugerowane cytowanie: Gryczka, M., (2017). Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na zmiany konkurencyjności międzynarodowej wybranych krajów rozwijających się. *Horyzonty Polityki*, 8(24), 141-165. DOI: 10.17399/HP.2017.082407.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Z badań wynika, że: 1) w ostatnim dwudziestoleciu wzrosło znaczenie krajów rozwijających się w międzynarodowych przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich; 2) zanotowano wyraźną poprawę międzynarodowej konkurencyjności nowo uprzemysłowionych krajów azjatyckich, zwłaszcza krajów Azji Południowo-Wschodniej, Chin i Indii; 3) osiągnięcia pozostałych krajów objętych badaniem były znacznie skromniejsze niż wymienionej wyżej grupy; 4) konkurencyjność polskiej gospodarki uległa wyraźniej poprawie zwłaszcza po przystąpieniu do Unii Europejskiej, jednak jest ona nadal bardziej zbliżona do poziomu konkurencyjności gospodarek krajów rozwijających się.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Przeprowadzone badania wykazały istnienie związku między napływem zagranicznych inwestycji bezpośrednich a poziomem konkurencyjności wybranych krajów rozwijających się, jednak przeprowadzenie bardziej szczegółowej analizy tego zjawiska wymaga dostępu do odpowiednich danych statystycznych, objęcia badaniami większej grupy krajów, uwzględnienia specyfiki gospodarki kraju goszczącego oraz stopnia zaangażowania inwestorów zagranicznych i krajowych w podnoszenie jej konkurencyjności, a także przeanalizowania innych, trudno mierzalnych przyczyn poprawy lub pogorszenia konkurencyjności analizowanej grupy krajów, np. czynników politycznych, społecznych i prawno-instytucjonalnych.

SŁOWA KLUCZOWE:

zagraniczne inwestycje bezpośrednie, konkurencyjność międzynarodowa, kraje rozwijające się

FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLUENCE
ON THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS
CHANGE OF SELECTED DEVELOPING COUNTRIES

Summary

RESEARCH OBJECTIVE: Main goal of this article is to present the relation between foreign direct investment inflow and international competitiveness of selected developing countries.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The basic research problem of this publication is to show that foreign direct investment (FDI) inflow to selected developing countries has resulted in improvement of their international competitiveness measured by selected indicators. The analysis period is 1995-2015, and countries selection was based on the most recent *Human Development Index 2014* ranking. In the paper quantitative analysis methods have been used, including growth rate and composition analyses, as well data normalization method used for general ICT development index preparation.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The line of reasoning consists of three primary parts. First one is dedicated to presentation of developing countries' share in global FDI flows. In second part the analysis of selected international competitiveness indicators has been conducted. Third part shows in turn the research result comparison and the analysis of relation between FDI inflow and competitiveness change of selected developing countries. Data used came from international organization (like World Bank, WIPO, UNCTAD, UNESCO, and ITU) databases.

RESEARCH RESULTS: The research results are as follows: 1) in last two decades the importance of developing countries in the international FDI flows has increased; 2) major improvement of international competitiveness of newly industrialized Asian countries has been observed, especially of South-East Asian countries, China and India; 3) other scrutinized countries' achievements were much more meager than ones of above mentioned group; 4) Polish economy competitiveness improved significantly especially after accession to the European Union, but still is much closer to the competitiveness level of developing countries.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS AND RECOMMENDATIONS: Conducted research has confirmed the relation between foreign direct investment inflow and competitiveness of selected developing countries, but more detailed analysis of this phenomenon requires the access to the appropriate statistical data, inclusion of larger country group, considering both the host country peculiarity and foreign and domestic investors' involvement in its competitiveness improvement, and analyzing the other, hardly measurable causes of developing countries' competitiveness improvement or deterioration, for instance political, social, legal and institutional factors.

KEYWORDS:

foreign direct investment, international competitiveness,
developing countries

WSTĘP

Międzynarodowe przepływy kapitału w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) nasiliły się pod koniec XX w., przy czym zjawisko to związane było przede wszystkim z niespotykaną wcześniej ekspansją korporacji transnarodowych na nowe rynki zagraniczne. W literaturze przedmiotu wiele uwagi poświęca się motywom podejmowania ZIB oraz ich pozytywnym i negatywnym skutkom, jednak rozważania te dotyczą w głównej mierze krajów wysoko rozwiniętych i tzw. nowo uprzemysłowionych.

Celem pracy jest przedstawienie konsekwencji napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla wybranych krajów rozwijających się, ze szczególnym uwzględnieniem ich wpływu na zmianę wskaźników konkurencyjności międzynarodowej związanych z poziomem innowacyjności gospodarki. W przeprowadzonych badaniach wykorzystano dane statystyczne z lat 1990-2015 publikowane przez organizacje międzynarodowe, takie jak World Bank, UNCTAD, UNESCO, World Intellectual Property Organization, International Telecommunication Union.

Ze względu na ograniczony dostęp do danych statystycznych badaniami objęto wybrane kraje rozwijające się, a przy ich doborze kierowano się ogólnym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego wyrażonym pozycją w najnowszym rankingu Human Development Index 2014. W rezultacie do analiz wybrano po pięć krajów o najwyższej wartości wskaźnika HDI 2014 z Afryki i Ameryki Łacińskiej, pięć nowo uprzemysłowionych gospodarek zaliczanych do tzw. „tygrysów azjatyckich” oraz kraje BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny i RPA). Mimo iż formalnie Polska zaliczana jest do grona krajów rozwiniętych, w celu ukazania podobieństw i różnic względem analizowanej grupy krajów rozwijających się w badaniach uwzględniono również dane dotyczące polskiej gospodarki. W pracy wykorzystano metody analizy opisowej, w szczególności dynamiki i struktury, jak również metodę normalizacji danych w celu opracowania syntetycznego wskaźnika rozwoju technologii teleinformatycznych (ICT).

1. UDZIAŁ WYBRANYCH KRAJÓW ROZWIJAJĄCYCH SIĘ W PRZEPŁYWACH ZAGRANICZNYCH INWESTYCJI BEZPOŚREDNICH

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie to przepływy kapitału w formie finansowej bądź rzeczowej, których kierunki i wielkość odzwierciedlają strategię ekspansji międzynarodowej realizowane głównie przez korporacje transnarodowe (KTN). Problemom zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz ich roli w przekształceniach strukturalnych gospodarek głównie krajów wysoko rozwiniętych poświęcono wiele uwagi w literaturze przedmiotu (m.in. Caves, 1974; Rugman, 1980; Dunning, 1985; Cantwell i Bellak, 1998; Moosa, 2002; Cohen, 2007; Zorska, 2007;

Dunning i Lundan, 2008). Pod koniec XX w. coraz liczniejsza grupa badaczy zaczęła jednak szczegółowo analizować motywy i konsekwencje dokonywania ZIB w krajach rozwijających się. Ta zmiana obszaru zainteresowań wynikała m.in. z głębokich przemian politycznych, gospodarczych i społecznych związanych np. z rozpadem bloku krajów socjalistycznych, szybkim rozwojem gospodarczym tzw. „tygrysów azjatyckich” (I i II generacji) oraz intensyfikacją procesów globalizacji i regionalizacji we współczesnej gospodarce światowej.

Należy jednak podkreślić, że na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat zmieniła się również rola krajów rozwijających się w przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich (np. Lecraw, 1977; Barrell i Pain, 1997; de Mello, 1997; Barclay, 2000; Narula i Dunning, 2000; Makino i in., 2002; Moran, 2002; Nunnenkamp i Spatz, 2004). Kraje te początkowo intensywnie konkurowały ze sobą – przede wszystkim niższymi kosztami pracy oraz liberalną polityką wobec inwestorów zagranicznych – o przyciągnięcie jak największego strumienia ZIB z krajów wysoko rozwiniętych. Po pewnym czasie część z nich, np. nowo uprzemysłowione kraje Azji Południowo-Wschodniej czy niektóre kraje BRICS, osiągnęła jednak na tyle wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, aby coraz bardziej uczestniczyć w eksporcie kapitału w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Spośród czynników sprzyjających temu procesowi należy wymienić: intensywny transfer technologii do krajów goszczących, pozytywne efekty absorpcji wiedzy w gospodarce, rozwój współpracy między zagranicznymi korporacjami a firmami lokalnymi, powstawanie i rozwój krajowych systemów innowacji, umiejętne korzystanie z owoców globalnej rewolucji telekomunikacyjno-informatycznej, jak również rosnący potencjał rodzimych korporacji transnarodowych, często o specyficznej strukturze organizacyjnej i sposobie zarządzania, takich jak południowokoreańskie czebole czy chińskie korporacje znajdujące się pod kontrolą państwa (m.in. Jansen, 1995; Sun, 1998; Wei i Liu, 2001; Sauvart, 2005; Dunning, 2006; Klimek, 2014).

O rosnącej roli krajów rozwijających się w przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich świadczą również dane w tabeli 1. W latach 1990-2015 udział krajów rozwijających się w strukturze przepływów ZIB zwiększył się zarówno w odniesieniu do skumulowanego napływu, jak i odpływu tych inwestycji (odpowiednio o 10 i 15 punktów procentowych). Skumulowany napływ ZIB wyrażony

jako procent PKB wzrósł w badanym okresie ponad dwukrotnie, jednak w przypadku krajów rozwiniętych wzrost ten był ponad czterokrotny. Z kolei skumulowany odpływ ZIB z krajów rozwijających się zwiększył się ponad pięciokrotnie, natomiast z krajów rozwiniętych – niespełna czterokrotnie. Przedstawione dane wskazują jednak, że nie uległa zmianie pozycja tej grupy krajów w przepływach ZIB, tzn. pozostają one nadal w większym stopniu importerami niż eksporterami kapitału inwestycyjnego w tej formie.

Tabela 1

Udział krajów rozwiniętych i rozwijających się w światowych przepływach ZIB w latach 1990-2015

Wyszczególnienie	Rok	Kraje rozwinięte	Kraje rozwijające się	Świat
Skumulowany napływ ZIB (% światowych ZIB)*	1990	76,7	23,2	100,0
	2000	77,3	22,0	100,0
	2010	66,6	29,9	100,0
	2015	64,1	33,5	100,0
Skumulowany odpływ ZIB (% światowych ZIB)*	1990	93,8	6,2	100,0
	2000	89,9	9,9	100,0
	2010	83,8	14,5	100,0
	2015	77,6	21,1	100,0
Skumulowany napływ ZIB (% PKB)	1990	9,3	12,9	9,6
	2000	22,6	24,3	22,8
	2010	32,1	30,0	31,4
	2015	37,6	30,6	34,6
	1990 = 100	404	237	360
Skumulowany odpływ ZIB (% PKB)	1990	11,8	3,7	10,3
	2000	26,0	12,1	22,9
	2010	41,7	16,2	32,6
	2015	45,8	20,7	35,0
	1990 = 100	388	559	340

* Wartości dla krajów rozwiniętych i rozwijających się nie sumują się, ponieważ nie uwzględniono krajów na drodze transformacji (*transition economies*). W dalszej części pracy w odniesieniu do angielskiego terminu „FDI outward/inward stock” używane będzie tłumaczenie „skumulowany napływ/odpływ ZIB”.
 Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD. Poyzyskano z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (dostęp: 22.10.2016).

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich

Tabela 2

Udział wybranych krajów rozwijających się, BRICS i Polski w światowym skumulowanym napływie ZIB w latach 1990-2015

Kraj	Skumulowany napływ ZIB (% światowych ZIB)			Skumulowany napływ ZIB netto (w mld USD z 2005 roku)		
	1990	2015	różnica	1990	2014	różnica
Algieria	0,07	0,10	0,03	11,9	19,2	7,4
Botswana	0,06	0,02	-0,04	7,4	3,3	-4,1
Libia	0,03	0,07	0,04	-5,5	-1,7	3,8
Mauritius	0,01	0,01	0,01	1,4	1,6	0,2
Tunezja	0,35	0,13	-0,21	65,5	23,9	-41,5
Argentyna	0,41	0,38	-0,04	26,1	35,3	9,2
Chile	0,73	0,83	0,10	137,4	88,9	-48,5
Meksyk	1,02	1,68	0,66	170,1	188,3	18,1
Peru	0,06	0,34	0,28	10,4	57,9	47,5
Urugwaj	0,03	0,09	0,06	4,2	16,2	12,0
Hongkong	9,18	6,29	-2,88	1634,1	35,2	-1598,9
Korea Płd.	0,24	0,70	0,46	24,8	-66,3	-91,1
Malezja	0,47	0,47	0,00	82,4	0,3	-82,1
Singapur	1,39	3,92	2,53	195,2	257,4	62,2
Tajlandia	0,38	0,70	0,33	67,4	99,3	32,0
Brazylia	1,69	1,95	0,25	-33,6	336,5	370,1
Chiny	0,94	4,89	3,95	139,8	155,2	15,4
Indie	0,08	1,13	1,05	13,2	92,9	79,7
Rosja	0,16	1,03	0,88	19,4	-14,7	-34,2
RPA	0,42	0,50	0,08	-49,9	-5,5	44,5
Polska	0,00	0,85	0,85	0,1	138,3	138,2

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD. Poyzskano z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (dostęp: 22.10.2016).

Dokonujące się w ostatnich dekadach zmiany dotyczące globalnych strumieni ZIB są po części konsekwencją szybkiego wzrostu gospodarczego niektórych krajów rozwijających się, zwłaszcza krajów Azji Południowo-Wschodniej i BRICS. W latach 1990-2015 większość krajów objętych badaniem zwiększyła swój udział w skumulowanym napływie ZIB, w szczególności zjawisko to dotyczyło Chin, Singapuru, Indii i Rosji (por. tab. 2). Jedyne wyraźne odstępstwo od tej reguły stanowił Hongkong, którego udział w światowym skumulowanym napływie ZIB zmniejszył się z 9,2 do 6,3%. Dla porównania,

udział Polski wzrósł w tym okresie do 0,85%, a więc w stopniu zbliżonym do Rosji i Meksyku, jednak znacznie mniejszym niż w przypadku Chin, Singapuru czy Indii.

Analizując skumulowany napływ ZIB netto w poszczególnych krajach, można zauważyć, że w większości z nich wystąpiła poprawa tego wskaźnika (znaczna w Brazylii, a prawie trzykrotnie mniejsza w Polsce). Z kolei spadek skumulowanego napływu ZIB netto w badanym okresie może wskazywać, że takie kraje jak Hongkong, Korea Południowa i Malezja (w mniejszym stopniu – Tunezja, Chile i Rosja) stają się stopniowo eksporterami ZIB netto.

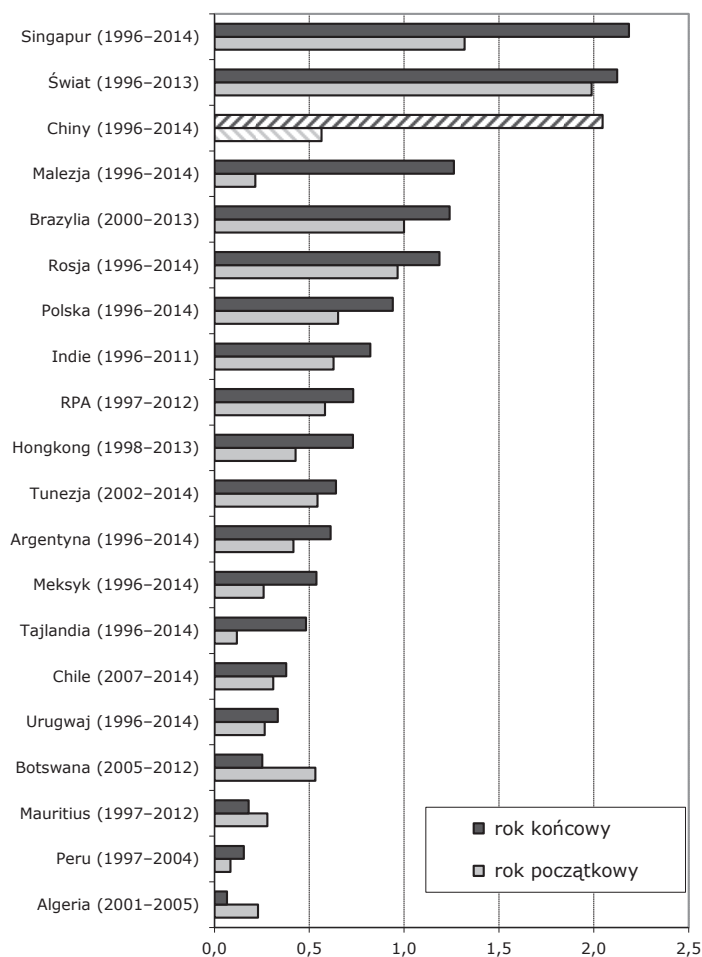
2. ZMIANY WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW KONKURENCYJNOŚCI KRAJÓW ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

Skuteczność przyciągania zagranicznych inwestycji bezpośrednich zależy w dużej mierze od klimatu inwestycyjnego w kraju goszczącym. Poprawie klimatu inwestycyjnego służą takie działania jak uproszczenie procedur administracyjnych, tworzenie bardziej przyjaznych przepisów, likwidacja barier handlowych, inwestowanie w rozwój kapitału ludzkiego czy infrastrukturę. Z drugiej jednak strony, pojawienie się w gospodarce kraju goszczącego oddziałów i filii korporacji transnarodowych stanowi często poważne wyzwanie dla lokalnych przedsiębiorstw. Aby utrzymać swoją pozycję na rynku i sprostać nasilającej się konkurencji, mogą one np. podjąć współpracę z tymi nowymi podmiotami lub – często przy wsparciu ze strony państwa – starać się poprawiać swoją konkurencyjność zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym (Hirsch, 1967; Casson, 1991; Aitken i Harrison, 1999; Papanastassiou i Pearce, 1999; Barrios i in., 2005). W tym celu przedsiębiorstwa krajowe mogą np. zwiększać swoje zaangażowanie w transfer technologii i absorpcję wiedzy, wchodzić w alianse strategiczne z podmiotami krajowymi i zagranicznymi, wywierać presję na władze państwowe w celu zwiększania ochrony rodzimych producentów czy lobbować na rzecz wprowadzenia korzystnych dla nich zmian legislacyjnych. Z kolei państwo może intensyfikować działania na rzecz rozwoju

infrastruktury (transportowej, telekomunikacyjnej czy energetycznej) oraz wprowadzać takie zmiany w prawie, aby minimalizować negatywne skutki napływu ZIB (np. przeciwdziałać stosowaniu przez korporacje zagraniczne cen transferowych w celu zaniżania swoich zobowiązań podatkowych w kraju goszczącym).

Jakkolwiek trudno jednoznacznie wykazać, w jakim stopniu napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich wpływa pozytywnie na konkurencyjność gospodarki kraju goszczącego, w dalszej części pracy przeanalizowano niektóre wskaźniki konkurencyjności w wybranych krajach rozwijających się. Przyjęto bowiem, że ewentualna poprawa konkurencyjności gospodarki w długim okresie może być zarówno konsekwencją pojawienia się na rynku wewnętrznym korporacji transnarodowych dokonujących zagranicznych inwestycji bezpośrednich, jak również wynikać po części z działań podejmowanych przez krajowe podmioty (w szczególności państwo) w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom takich inwestycji (np. ograniczania produkcji do płytkiego przerobu, zastępowania lokalnych dostawców importem czy tworzenia przez KTN barier dla potencjalnych konkurentów).

W kwestii doboru analizowanych dalej wskaźników konkurencyjności należy podkreślić, że współcześnie brakuje jednolitego podejścia teoretycznego opisującego kształtowanie się międzynarodowej zdolności konkurencyjnej. Przykładowo J. Misala (2011) wyróżnia tradycyjne i syntetyczne mierniki analizy konkurencyjności, do których zalicza mierniki magicznego czworoboku i magicznego pięciokąta oraz indeksy swobody ekonomicznej. W swoich rozważaniach teoretycznych autor ten szczegółowo opisuje m.in. mierniki produktywności wieloczynnikowej i globalnej czy mierniki międzynarodowej pozycji konkurencyjnej w zakresie wymiany towarów i usług. Biorąc pod uwagę doniosłe znaczenie wiedzy naukowo-technicznej i innowacji we współczesnej gospodarce światowej, przyjęto zatem, że w dalszych analizach uwzględnione zostaną cztery następujące wskaźniki konkurencyjności: wielkość nakładów na prace badawczo-rozwojowe, udział towarów wysokiej techniki w eksporcie towarów przetworzonych, efektywność prac badawczo-rozwojowych rozumiana jako chronione prawa własności intelektualnej oraz poziom rozwoju technologii telekomunikacyjno-informatycznych (ICT).

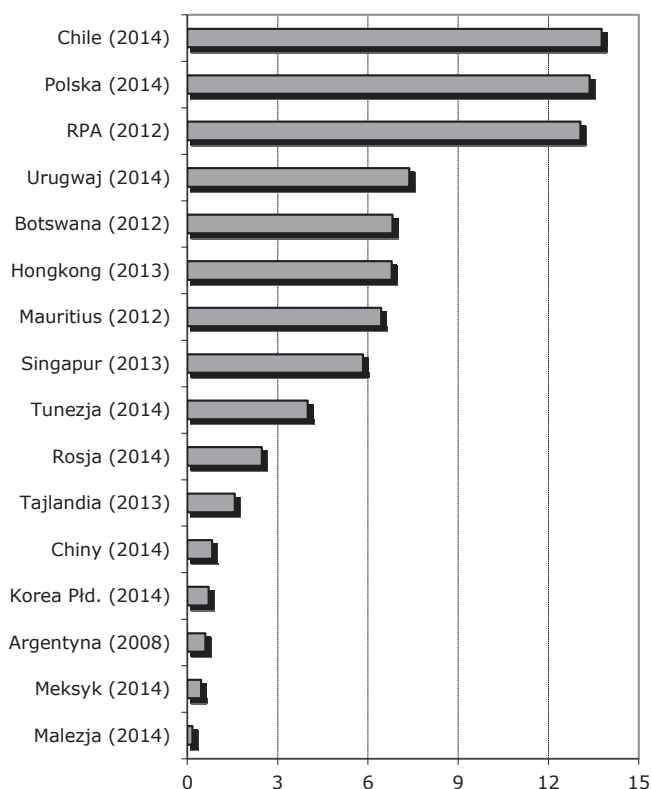

Rysunek 1. Wydatki na B+R (jako % PKB) w wybranych krajach rozwijających się i w Polsce w latach 1996-2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego. Pozy-skano z: <http://databank.worldbank.org/data> (dostęp: 23.10.2016).

Wielkość wydatków na prace badawczo-rozwojowe jest jednym z częściej analizowanych wskaźników konkurencyjności międzynarodowej, co wynika z zależności między poziomem tych wydatków a intensywnością procesów innowacyjnych w gospodarce. W ciągu ostatnich dwóch dekad wielkość światowych wydatków na ten cel

prawie się nie zmieniła i w 2013 r. nieznacznie przekraczała 2% PKB (por. rys. 1). Trzeba jednak podkreślić, że w Korei Południowej wartość tego wskaźnika zwiększyła się dwukrotnie, osiągając w 2014 r. ponad 4% PKB, wyraźną jego poprawę odnotowały również Singapur, Chiny i Malezja. W przypadku większości krajów rozwijających się objętych badaniem wzrost nakładów na B+R był znacznie skromniejszy i z wyjątkiem Rosji nie przekroczył nawet 1% (dotyczy to również Polski). Z kolei Algieria, Mauritius i Botswana charakteryzowały się spadkiem wydatków na B+R, przy czym w ich przypadku analizowany okres był znacznie krótszy ze względu na brak danych statystycznych.

Rysunek 2. Wydatki na B+R sfinansowane przez zagranicę w wybranych krajach rozwijających się i w Polsce (w procentach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNESCO. Pozyskano z: <http://data.uis.unesco.org/> (dostęp: 15.01.2017).

Należy dodać, że w przypadku wydatków na B+R istotna jest nie tylko ich wielkość, ale również źródła pochodzenia kapitału inwestycyjnego, w szczególności zaangażowanie zagranicy w finansowanie prac badawczo-rozwojowych w danym kraju. W przypadku analizowanych krajów udział zagranicy w finansowaniu działalności badawczo-rozwojowej nie przekroczył w ostatnich latach 15%, przy czym był relatywnie największy w Chile, Polsce i RPA (por. rys. 2). Może to rzeczywiście wskazywać, że zagraniczne korporacje transnarodowe działające w tych krajach dokonują inwestycji bezpośrednio typu *strategic asset seeking FDI* w celu zintensyfikowania działalności badawczo-rozwojowej i uzyskania przewagi nad konkurencją.

Z kolei niewielkie zaangażowanie zagranicy w finansowanie działalności B+R w takich krajach jak Malezja, Meksyk, Argentyna, Korea Południowa czy Chiny może być spowodowane barierami o charakterze instytucjonalno-prawnym (np. brak wystarczających zachęt podatkowych lub wykwalifikowanych kadr) bądź większymi możliwościami finansowo-organizacyjnymi krajowych podmiotów prowadzących działalność innowacyjną (np. południowokoreańskich czy chińskich korporacji transnarodowych).

Kolejnym wskaźnikiem konkurencyjności międzynarodowej jest udział towarów wysokiej techniki (high-tech) w eksporcie towarów przetworzonych (Wysokińska, 2001). Na podstawie danych przedstawionych w tabeli 3 można zauważyć, że w latach 1995-2014 najlepiej pod tym względem prezentowały się nowo uprzemysłowione kraje azjatyckie, w szczególności Singapur i Malezja (wartość tego wskaźnika dla obydwu krajów znacznie przekraczała 40%). Korea Południowa była jedynym krajem tej grupy, w którym udział wyrobów high-tech nieznacznie się poprawił, natomiast w Hongkongu wystąpił spektakularny, ponad dwukrotny spadek. Mimo tych zmian wartość analizowanego wskaźnika w Singapurze, Malezji i Korei Południowej była znacznie wyższa niż średnia światowa (w przypadku dwóch pierwszych gospodarek ponad dwukrotnie).

Jeśli chodzi o dynamikę zmian udziału wyrobów high-tech, w badanym okresie największy wzrost pod tym względem odnotowały kraje BRICS (największy Chiny i Brazylia, najmniejszy RPA) oraz objęte badaniem kraje Ameryki Łacińskiej. Należy jednak zaznaczyć, że w 2014 r. tylko Chiny uzyskały wynik lepszy od średniej światowej, natomiast w przypadku krajów rozwijających się Ameryki

Łacińskiej (z wyjątkiem Meksyku) wartość analizowanego wskaźnika była nadal niższa od średniej.

Z kolei bardzo niski udział wyrobów wysokiej techniki w eksporcie krajów afrykańskich wskazuje, że nadal specjalizują się one w produkcji i eksporcie towarów słabiej przetworzonych, w szczególności – artykułów surowcowo-rolnych. Dla porównania, Polska odnotowała prawie czterokrotny wzrost wartości tego wskaźnika (z 2,6 do niespełna 9%), jednak w 2014 r. był on nadal prawie dwukrotnie niższy od średniej światowej.

W ostatnich dwóch dekadach istotne zmiany wystąpiły również w kwestii własności intelektualnej, o czym mogą świadczyć dane zaprezentowane w tabeli 4. W latach 1995-2014 największą poprawę liczby zarejestrowanych patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych odnotowano w Chinach, które tym samym stały się pod tym względem niekwestionowanym liderem na świecie (WIPO, 2016). Na podkreślenie zasługuje fakt, że w badanym okresie udział chińskiej gospodarki w międzynarodowym rynku praw własności intelektualnej wzrósł z niespełna 5% aż do ponad 22%.

Tabela 3

Eksport towarów high-tech wybranych krajów rozwijających się, BRICS i Polski w latach 1995-2014

Kraj	Eksport towarów high-tech (% eksportu towarów przetworzonych)		Dynamika 1995=100	Świat = 100	
	1995	2014		1995	2014
Algieria	0,5	0,2	32	2	1
Botswana	0,5 ^b	0,2	46	3	1
Mauritius	1,0	0,0	2	5	0
Tunezja	1,6	4,9 ^c	307	8	29
Argentyna	4,0	6,7	166	20	39
Chile	3,3	6,2	185	17	36
Meksyk	15,2	16,0	105	76	94
Peru	2,4	3,8	160	12	23
Urugwaj	2,6	7,9	302	13	46
Hongkong	20,6	9,8	48	103	58
Korea Płd.	26,0	26,9	103	130	157
Malezja	46,1	43,9	95	231	257

Singapur	54,1	47,2	87	271	276
Tajlandia	24,5	20,4	83	123	120
Brazylia	4,9	10,6	217	24	62
Chiny	10,4	25,4	243	52	149
Indie	5,8	8,6	148	29	50
Rosja	9,7 ^a	11,5	118	48	67
RPA	5,7	5,9	103	29	34
Polska	2,6	8,7	338	13	51
Świat	20,0	17,1	85	100	100

^a Dane z 1996 r.

^b Dane z 2000 r.

^c Dane z 2013 r.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD. Poyzyskano z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (dostęp: 22.10.2016).

W przypadku pozostałych spośród analizowanych krajów pozytywne zmiany wystąpiły w gospodarkach azjatyckich, zwłaszcza w Korei Południowej, Hongkongu i Singapurze, a także w Argentynie, Indiach i w Polsce. Z drugiej jednak strony, za sprawą niskiej bazy kraje afrykańskie (Botswana, Libia i Mauritius) charakteryzowały się rekordowo dużą dynamiką, jednak ich dorobek w zakresie praw własności intelektualnej nadal pozostaje szczątkowy. Z kolei kraje Ameryki Łacińskiej, poza wspomnianą Argentyną, odnotowały wyraźny spadek udziału w międzynarodowym rynku praw własności intelektualnej (podobnie jak Tajlandia oraz większość krajów BRICS).

Tabela 4

Liczba patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych w wybranych krajach rozwijających się, BRICS i Polsce w latach 1995-2014

Kraj	Liczba zarejestrowanych patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych		Dynamika 1995 = 100	Świat = 100	
	1995	2014		1995	2014
Algieria	675	1 143	169	0,05	0,01
Botswana	5	200	4000	0,00	0,00
Libia	2	35	1750	0,00	0,00
Mauritius	134	2 452	1830	0,01	0,03
Tunezja	1 039	1 532	147	0,07	0,02

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich

Argentyna	2 873	76 547	2664	0,19	0,90
Chile	8 116	22 658	279	0,54	0,27
Meksyk	17 158	73 042	426	1,15	0,86
Peru	6 819	15 130	222	0,46	0,18
Urugwaj	5 299	4 201	79	0,35	0,05
Hongkong	2 779	49 885	1795	0,19	0,59
Malezja	2 520	16 819	667	0,17	0,20
Korea Płd.	50 203	340 884	679	3,35	4,02
Singapur	100	25 857	25857	0,01	0,31
Tajlandia	6 278	19 635	313	0,42	0,23
Brazylia	24 173	75 603	313	1,61	0,89
Chiny	72 461	1 898 809	2620	4,84	22,42
Indie	7 914	69 540	879	0,53	0,82
Rosja	32 280	72 549	225	2,16	0,86
RPA	8 666	26 924	311	0,58	0,32
Polska	5 809	109 756	1889	0,39	1,30
Świat	1 497 257	8 469 797	566	100,00	100,00

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie WIPO IP Statistics Data Center. Pozyskano z: <http://ipstats.wipo.int/ipstatv2/index.htm> (dostęp: 25.10.2016).

Przedstawione w tabeli 5 wskaźniki dotyczące rozwoju technologii teleinformatycznych (ICT) są nie tylko miarami dyfuzji wiedzy i innowacji, ale również mogą być traktowane jako istotne wyznaczniki konkurencyjności we współczesnej, bazującej na wiedzy gospodarce światowej (Dutta i in., 2016). Na podstawie danych dotyczących lat 1995-2015 można zauważyć, że wyraźny postęp w tej dziedzinie zanotowały zwłaszcza nowo uprzemysłowione kraje azjatyckie (Korea Południowa, Singapur i Hongkong) oraz kraje BRICS. Pozytywne zmiany zaszły również w pozostałych krajach rozwijających się objętych badaniem, zlokalizowanych w Afryce i Ameryce Łacińskiej (w tab. 5 wyróżniono je szarym tłem). W szczególności dotyczy to rozwoju telefonii komórkowej i stacjonarnej, a także szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz liczby bezpiecznych serwerów (w tych dziedzinach relatywnie wysokie pozycje zajęły Botswana, Urugwaj i Mauritius).

W celu pełniejszego porównania stopnia rozwoju technologii ICT w krajach objętych badaniem w tabeli 5 zaprezentowano syntetyczny wskaźnik obliczony na podstawie znormalizowanych wartości pięciu wskaźników składowych wymienionych

w tabeli 6. W okresie badawczym, tj. w ciągu ostatnich dwóch dekad, w większości analizowanych krajów infrastruktura teleinformatyczna uległa znacznej poprawie, a tym samym zwiększyła się dostępność Internetu jako globalnego środowiska wymiany informacji i wiedzy.

Tabela 5

Wskaźniki rozwoju technologii ICT w wybranych krajach w latach 1995-2015

Wyszczególnienie	Kraj	Rok	Kraj	Rok
Liczba abonentów telefonii komórkowej (na 100 mieszkańców)		1995		2015
	Hongkong	13	Hongkong	229
	Singapur	9	Botswana	169
	Malezja	5	Urugwaj	160
	Korea Płd.	4	Rosja	160
	Tajlandia	2	RPA	159
Odsetek użytkowników internetu (w %)		1995		2015
	Hongkong	3	Korea Płd.	90
	Singapur	3	Hongkong	85
	Korea Płd.	1	Singapur	82
	RPA	1	Rosja	73
Liczba abonentów szerokopasmowego dostępu do internetu (na 100 mieszkańców)		2005		2015
	Korea Płd.	26	Korea Płd.	40
	Hongkong	24	Hongkong	32
	Singapur	15	Singapur	26
	Chile	4	Urugwaj	26
Liczba bezpiecznych serwerów (na mln osób)		2005		2015
	Singapur	275	Korea Płd.	2320
	Hongkong	162	Singapur	932
	Urugwaj	27	Hongkong	904
	Polska	22	Polska	547
	Chile	21	Mauritius	176

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich

Liczba abonentów telefonii stacjonarnej (na 100 mieszkańców)		1995		2015
	Hongkong	53	Hongkong	59
	Korea Płd.	42	Korea Płd.	58
	Singapur	41	Singapur	36
	Urugwaj	19	Urugwaj	32
	Rosja	17	Mauritius	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego – pozyskano z: <http://databank.worldbank.org/data> (dostęp: 23.10.2016) oraz International Telecommunication Union – pozyskano z: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (dostęp: 21.10.2016).

Jeśli chodzi o kraje rozwijające się z Afryki i Ameryki Łacińskiej, we wszystkich różnica między wartościami wskaźnika rozwoju ICT na początku i końcu okresu badawczego wyniosła co najmniej 1. Co więcej, w przypadku niektórych z tych krajów jego wartości w 2015 r. były zbliżone, a nawet wyższe niż w innych, bardziej rozwiniętych gospodarkach (w szczególności dotyczy to Urugwaju, Argentyny, Mauritiusa i Chile).

Nowo uprzemysłowione kraje Azji Południowo-Wschodniej charakteryzują się z kolei wysokim stopniem rozwoju technologii ICT, o czym świadczą wartości obliczone dla Korei Południowej, Hongkongu i Singapuru. W krajach tej grupy największą poprawę analizowanego wskaźnika odnotowała Korea Południowa, natomiast w przypadku Singapuru i Hongkongu wystąpił jego niewielki spadek (odpowiednio o 0,7 i 0,4 p.).

Tabela 6

Syntetyczny wskaźnik rozwoju technologii ICT w wybranych krajach rozwijających się, BRICS i Polsce w latach 1995-2015 (wartości znormalizowane)

Kraj	Wskaźnik rozwoju ICT		Różnica
	1995	2015	
Algieria	0,09	1,19	1,10
Botswana	0,09	1,23	1,13
Libia	0,13	1,09	0,97
Mauritius	0,41	2,15	1,74
Tunezja	0,13	1,36	1,24
Argentyna	0,56	2,23	1,68
Chile	0,69	2,05	1,35

Meksyk	0,36	1,59	1,23
Peru	0,19	1,27	1,08
Urugwaj	0,71	2,66	1,95
Hongkong	4,52	4,13	-0,39
Korea Płd.	2,39	4,50	2,11
Malezja	0,85	1,93	1,08
Singapur	3,90	3,22	-0,68
Tajlandia	0,35	1,36	1,01
Brazylia	0,37	1,91	1,54
Chiny	0,20	1,71	1,51
Indie	0,04	0,70	0,66
Rosja	0,42	2,47	2,05
RPA	0,58	1,59	1,01
Polska	0,67	2,31	1,64

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego – pozyskano z: <http://databank.worldbank.org/data> (dostęp: 23.10.2016) oraz International Telecommunication Union – pozyskano z: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (dostęp: 21.10.2016).

Należy dodać, że kraje BRICS charakteryzowały się najmniejszym różnicowaniem pod względem stopnia rozwoju technologii ICT. Na podkreślenie zasługują przede wszystkim osiągnięcia Brazylii i Chin, a zwłaszcza Rosji, w których wystąpiła największa w tej grupie poprawa wartości analizowanego wskaźnika. Także w Polsce odnotowano wyraźną, pozytywną zmianę, jednak wartość uzyskana w 2015 r. była znacznie niższa w porównaniu z dokonaniem Korei Południowej, Hongkongu czy Singapuru, a porównywalna z wartościami tego wskaźnika dla Urugwaju, Rosji, Argentyny i Mauritiusa.

3. NAPŁYW ZAGRANICZNYCH INWESTYCJI BEZPOŚREDNICH A KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI

Na zakończenie rozważań w tabeli 7 zaprezentowano porównanie zmian skumulowanego napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich do wybranych krajów rozwijających się i Polski ze zmianami analizowanych wcześniej wskaźników konkurencyjności.

Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich

Tabela 7

Skumulowany napływ ZIB a wybrane wskaźniki konkurencyjności w wybranych krajach rozwijających się, BRICS i Polsce

Wyszczególnienie	Skumulowany napływ ZIB (w USD z 2015, 1995 = 100)	Wydatki na B+R (% PKB, początek okresu = 100)		Eksport towarów high-tech (% eksportu towarów przetworzonych, 1995 = 100)	Liczba zarejestrowanych patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych (1995 = 100)	Syntetyczny wskaźnik rozwoju ICT (1995 = 100)
	1995-2015	Lata*		1995-2014	1995-2014	1995-2015
Algieria	766	01-05	29	32	169	1322
Botswana	206	05-12	47	46	4000	1367
Libia	1131	96-14	b.d.	b.d.	1750	838
Mauritius	714	98-12	65	2	1830	524
Tunezja	146	02-14	118	307	147	1046
Argentyna	164	96-14	147	166	2664	398
Chile	415	07-14	122	185	279	297
Meksyk	498	96-14	208	105	426	442
Peru	762	97-04	182	160	222	668
Urugwaj	934	96-14	126	302	79	375
Hongkong	337	98-13	170	48	1795	91
Korea Płd.	467	96-14	192	103	667	188
Malezja	200	96-14	583	95	679	227
Singapur	727	96-14	166	87	25857	83
Tajlandia	484	96-14	405	83	313	389
Brazylia	495	00-13	124	217	313	516
Chiny	589	96-14	362	243	2620	855
Indie	2441	96-11	131	148	879	1750
Rosja	2250	96-14	123	118	225	588
RPA	406	97-12	125	103	311	274
Polska	1325	96-14	144	338	1889	345

* W kolumnie podano lata, dla których były dostępne dane.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego – pozyskano z: <http://databank.worldbank.org/data>, WIPO IP Statistics Data Center – pozyskano z: <http://ipstats.wipo.int/ipstat2/index.htm>, International Telecommunication Union – pozyskano z: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> oraz UNCTAD – pozyskano z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/Report-Folders/reportFolders.aspx> (dostęp: 14.01.2017).

W grupie krajów afrykańskich można zauważyć wyraźny wzrost skumulowanego napływu ZIB (w szczególności w Libii, Algierii i Mauritiusie), należy jednak mieć na uwadze fakt, że w większości tych krajów strumień ten był bardzo niewielki. Z tego względu trudno oczekiwać spektakularnej poprawy ich wskaźników konkurencyjności. Potwierdzeniem tego może być Tunezja, która w badanym okresie odnotowała wzrost skumulowanego napływu ZIB jedynie o 46%, ale mimo to wartość skumulowanego napływu ZIB netto tego kraju była największa w tej grupie (por. tab. 2). W rezultacie kraj ten odnotował poprawę wszystkich wskaźników konkurencyjności, w szczególności dotyczących wydatków na B+R, eksportu wyrobów high-tech oraz rozwoju technologii ICT. Wyjątkowo dużą poprawę w Botswanie, Libii i Mauritiusie w odniesieniu do liczby patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych oraz rozwoju technologii ICT można z kolei wytłumaczyć efektem niskiej bazy.

W grupie krajów Ameryki Łacińskiej największy, ponad dziewięciokrotny wzrost skumulowanego napływu ZIB odnotował Urugwaj, który jednak w ujęciu nominalnym nie był zbyt duży (por. tab. 2). Mimo to wzrosły wydatki tego kraju na B+R, a także znacznie zwiększył się jego eksport high-tech oraz wzrosła wartość wskaźnika ICT. Z kolei w Chile, Meksyku i Peru znacznemu wzrostowi skumulowanych ZIB towarzyszyła poprawa wszystkich analizowanych wskaźników konkurencyjności.

Jeśli chodzi o nowo przemysłowione kraje Azji Południowo-Wschodniej, wzrostowi skumulowanego napływu ZIB w latach 1995-2015 nie towarzyszyła diametralna poprawa ich wskaźników konkurencyjności. Wynikało to z faktu, że na tle wszystkich badanych krajów charakteryzowały się one i tak jednymi z najwyższych wartości tych wskaźników, w szczególności dotyczących eksportu towarów high-tech czy rozwoju technologii ICT. Ich dalsza poprawa, w szczególności liczby patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych, może wynikać z przyczyn wewnętrznych (np. wysokiego poziomu zaawansowania technicznego i innowacyjności gospodarek krajowych), tym bardziej, że w badanym okresie Hongkong, Korea Południowa i Malezja stały się eksporterami zagranicznych inwestycji bezpośrednich (por. tab. 2).

W badanym okresie wszystkie kraje BRICS odnotowały wyraźny wzrost skumulowanego napływu ZIB, przy czym największy postęp

pod tym względem wystąpił w Indiach i Rosji. Jednak największą poprawę wskaźników konkurencyjności zanotowały w tym okresie Chiny, zwłaszcza w odniesieniu do wydatków na B+R (przy czym, jak wcześniej wspomniano, pochodziły one w zdecydowanej większości ze źródeł wewnętrznych), eksportu towarów high-tech oraz liczby zarejestrowanych patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych. Z kolei wyraźna poprawa wskaźników konkurencyjności Indii, w szczególności wskaźnika rozwoju ICT, może się wiązać ze specjalizacją tego kraju w eksporcie wysoko zaawansowanych usług świadczonych na rzecz zagranicznych korporacji (zwłaszcza usług IT).

W ostatnich dwóch dekadach skumulowany napływ ZIB do Polski wzrósł ponad 13-krotnie, co oznacza, że jego dynamika była jedną z najwyższych spośród wszystkich analizowanych krajów. Należy jednak podkreślić, że zjawisku temu nie towarzyszyła spektakularna poprawa wskaźników konkurencyjności, a relatywnie duży wzrost wartości wskaźników eksportu towarów high-tech oraz liczby patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych był – podobnie jak w przypadku niektórych krajów afrykańskich czy południowoamerykańskich – efektem niskiej bazy. Tym samym konkurencyjność i innowacyjność polskiej gospodarki uległy poprawie, jednak w stopniu dalece mniejszym od oczekiwanego.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

1. W ostatnim dwudziestoleciu wzrosło znaczenie krajów rozwijających się w międzynarodowych przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Są one wprawdzie nadal przede wszystkim importerem ZIB netto, a ich udział w tych przepływach jest znacznie mniejszy niż krajów wysoko rozwiniętych, ale coraz częściej występują także w roli dostarczycieli kapitału w tej formie.
2. W badanym okresie zanotowano wyraźną poprawę międzynarodowej konkurencyjności krajów azjatyckich (zwłaszcza Korei Południowej, Singapuru, Hongkongu i Chin). Zjawisko to wynikało głównie ze wzrostu nakładów na prace

badawczo-rozwojowe (również ze źródeł zewnętrznych), rosnącego udziału tych krajów w międzynarodowym transferze technologii i wiedzy oraz dynamicznego rozwoju infrastruktury teleinformatycznej.

3. Osiągnięcia pozostałych krajów objętych badaniem, tj. rozwijających się gospodarek afrykańskich i południowoamerykańskich, były w badanym okresie znacznie skromniejsze niż wymienionej wyżej grupy.
4. Konkurencyjność polskiej gospodarki uległa wyraźniej poprawie dopiero w minionej dekadzie XXI w., zwłaszcza po przystąpieniu do Unii Europejskiej, jednak jest ona nadal bardziej zbliżona do poziomu konkurencyjności gospodarek krajów rozwijających się. Dotyczy to zwłaszcza wielkości wydatków na B+R, udziału towarów high-tech w eksporcie czy liczby zarejestrowanych patentów, znaków towarowych i wzorów przemysłowych. Skutkuje to niską innowacyjnością gospodarki, problemami w przyciąganiu ZIB do zaawansowanych technicznie branż produkcyjnych i usługowych oraz niewielkimi możliwościami ekspansji rodzimych przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych.
5. Istnieje związek między napływem zagranicznych inwestycji bezpośrednich a poziomem konkurencyjności wybranych krajów rozwijających się, jednak przeprowadzenie bardziej szczegółowej analizy tego zjawiska wymaga dostępu do odpowiednich danych statystycznych, objęcia badaniami większej grupy krajów, uwzględnienia specyfiki gospodarki kraju goszczącego oraz stopnia zaangażowania inwestorów zagranicznych i krajowych w podnoszenie jej konkurencyjności, a także przeanalizowania innych, trudno mierzalnych przyczyn poprawy lub pogorszenia konkurencyjności analizowanej grupy krajów, np. czynników politycznych, społecznych i prawnoinstytucjonalnych.

BIBLIOGRAFIA

- Aitken, B.J. i Harrison, A.E. (1999). Do domestic firms benefit from direct foreign investment? Evidence from Venezuela. *American Economic Review*, 89(3), 605-618.
- Barclay, L.A.A. (2000). *Foreign Direct Investment in Emerging Economies: Corporate Strategy and Investment Behavior in the Caribbean*. London and New York: Routledge.
- Barrell, R. i Pain, N. (1997). Foreign direct investment, technological change, and economic growth within Europe. *Economic Journal*, 107(445), 1770-1786.
- Barrios, S., Görg, H. i Strobl, E. (2005). Foreign direct investment, competition and industrial development in the host country. *European Economic Review*, 49(7), 1761-1784.
- Cantwell, J.A. i Bellak, C. (1998). How important is foreign direct investment? *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 60(1), 99-106.
- Casson, M.C. (red.). (1991). *Global Research Strategy and International Competitiveness*. Oxford and Cambridge: Basil Blackwell.
- Caves, R.E. (1974). Multinational firms, competition, and productivity in host-country markets. *Economica*, 41(162), 176-193.
- Cohen, S.D. (2007). *Multinational Corporations and Foreign Direct Investment Unsimplied*. Oxford: Oxford University Press.
- de Mello, L.R. (1997). Foreign direct investment in developing countries and growth: a selective survey. *Journal of Development Studies*, 34(1), 1-34.
- Dunning, J.H. (red.). (1985). *Multinational Enterprises, Economic Structure and International Competitiveness*. Chichester and New York: John Wiley & Sons.
- Dunning, J.H. (2006). FDI, globalisation and development: some implications for the Korean economy and Korean firms. *Journal of International Business and Economics*, 7(1), 1-19.
- Dunning J.H. i Lundan S.M. (2008). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Cheltenham-Northampton: Edward Elgar.
- Dutta, S., Lanvin, B. i Wunsch-Vincent, S. (2016). *The Global Innovation Index 2016: Winning with Global Innovation*. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva: Cornell University, INSEAD, and WIPO.
- Hirsch, S. (1967). *Location of Industry and International Competitiveness*. Oxford: Clarendon.
- International Telecommunication Union. (2016). Pozyskano z: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>.
- Jansen, K. (1995). The macroeconomic effects of direct foreign investment: the case of Thailand. *World Development*, 23(2), 193-210.

- Klimek, A. (2014). *Korporacje transnarodowe z krajów wschodzących w gospodarce światowej*. Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.
- Lecraw, D.J. (1977). Direct investment by firms from less developed countries. *Oxford Economic Papers*, 29(3), 442-457.
- Makino, S., Lau, C.-M. i Yeh, R.-S. (2002). Asset-exploitation versus asset-seeking: implications for location choice of foreign direct investment from newly industrialized economies. *Journal of International Business Studies*, 33(3), 403-421.
- Misala, J. (2011). *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Moosa, I.A. (2002). *Foreign Direct Investment. Theory, Evidence and Practice*. Houndmills-Basingstoke: Palgrave.
- Moran, T.H. (2002). *Beyond Sweatshops: Foreign Direct Investment and Globalization in Developing Countries*. Washington: Brookings Institution.
- Narula, R. i Dunning, J.H. (2000). Industrial development, globalization and multinational enterprises: new realities for developing countries. *Oxford Development Studies*, 28(2), 141-167.
- Nunnenkamp, P. i Spatz, J. (2004). FDI and economic growth in developing economies: how relevant are host-economy and industry characteristics? *Transnational Corporations*, 13(3), 53-86.
- Papanastassiou, M. i Pearce, R. (1999). *Multinationals, Technology and National Competitiveness*. Cheltenham-Northampton: Edward Elgar.
- Rugman, A.M. (1980). Internalization as a general theory of foreign direct investment: a re-appraisal of the literature. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 116(2), 365-379.
- Sauvant, K.P. (2005). New sources of FDI: the BRICs. Outward FDI from Brazil, Russia, India and China. *Journal of World Investment and Trade*, 6(5), 639-709.
- Sun, H. (1998). Macroeconomic impact of direct foreign investment in China: 1979-96. *World Economy*, 21(5), 675-694.
- UNCTAD. (2016). UNCTAD. Pozyskano z: <http://unctadstat.unctad.org>.
- UNDP. (2016). *Human Development Report 2015. Work for Human Development*. New York: United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2017). UNESCO. Pozyskano z: <http://data.uis.unesco.org>.
- Wei, Y. i Liu, X. (2001). *Foreign Direct Investment in China*. Cheltenham-Northampton: Edward Elgar.
- WIPO. *World Intellectual Property Indicators 2016*. Geneva: World Intellectual Property Organization.
- WIPO. (2016). IP Statistics Data Center. Pozyskano z: <http://ipstats.wipo.int/ipstatv2/index.htm>.
- World Bank. (2016). Pozyskano z: <http://databank.worldbank.org/data>.

Wysokińska, Z. (2001). *Konkurencyjność w międzynarodowym i globalnym handlu technologiami*. Warszawa – Łódź: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Zorska A. (2007). *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania*. Warszawa: PWE.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>